

Тронько Ольга Володимирівна,
провідний науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою
злочинністю при РНБО України, кандидат
юридичних наук

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БАНДИТИЗМУ (СТ. 257 КК УКРАЇНИ)

Криміногенна ситуація, що склалася в Україні у зв'язку із нестабільною політичною ситуацією й несприятливим соціально-економічним становищем в країні, створюють суттєву загрозу для національної безпеки України. Одним із чинників, що обумовлюють дану ситуацію, є наявність такого негативного соціального явища, як організована злочинність в усіх формах її прояву та озброєного бандитизму зокрема.

Бандитизм є одним з найбільш поширених проявів організованої злочинності не тільки в Україні але і у світі. Бандитизм є одним з найнебезпечніших злочинів, а кількість банд, як бачимо з кожним роком зростає, особливо зараз на сході нашої країни, у нелегкий для всіх громадян час. Протидія організованій злочинності, зокрема бандитизму залишається актуальним напрямком правоохоронної діяльності. Це питання є ще більш актуальним тому, що вбачається тенденція кількості осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності за бандитизм на території України і має постійний нахил у бік зростання. Бандитизм залишається одним з найнебезпечніших злочинів проти громадської безпеки.

За рівнем консолідації учасників банд розрізняються [1]: банди з високим рівнем консолідації, для яких характерним є стабільність, жорсткість дисципліни, диференціація ролей, конспірація, авторитарність керівництва та інше (наприклад, банди, які створені за етнічним принципом); банди із середнім рівнем консолідації, в яких немає чітко визначених керівників, командирів, але є найбільш авторитетні й активні члени банди, що складаються із родичів, близьких знайомих, друзів; для їх існування характерними є емоційні зв'язки, почуття симпатії та довіри; коштовності, які здобуваються при вчиненні злочинів, як правило, поділяються порівну; банди з низьким рівнем консолідації їх учасників, які не мають ієрархічної структури, усі виступають у ролі виконавців, немає чіткої спеціалізації, вони часто

організуються ситуаційно і невдовзі перетворюються в інший тип банд або розпадаються, або виявляються правоохоронними органами.

Типологія банд допомагає суб'єктам боротьби з організованою злочинністю, зокрема бандитизмом правильно оцінити ступінь їх кримінальності і небезпеки в певному регіоні, наявність необхідних сил для їх ліквідації, достатній рівень оперативно-розшукової забезпеченості, розкриття. Дослідження «географії бандитизму» свідчить про нерівномірність територіального поширення злочинів цієї категорії в Україні. Найбільш криміногенними регіонами, за інформацією Національної поліції України [2], є: Київська область (у 2018 р. працівниками Департаменту карного розшуку спільно з працівниками Управління карного розшуку Київської області нейтралізовано злочинну діяльність міжрегіональної озброєної банди «Дашкевича», до складу якої входило 6 учасників (одного ліквідовано при затриманні), які на території ряду областей із застосуванням зброї вчиняли розбійні напади. Досудовим слідством доведено причетність цих осіб до 19 злочинів у складі банди та легалізації коштів, отриманих від злочинної діяльності, на суму 5 млн гривень. Двом учасникам обрано міру запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, стосовно трьох – домашній арешт; Донецька область (у 2018 році працівниками Управління карного розшуку Головного управління Національної поліції України в Донецькій області нейтралізовано злочинну діяльність озброєної банди з трьох учасників, яка на території області із застосування зброї вчинила умисне вбивство громадянина Д.); Одеська область (у 2017 р. підрозділами карного розшуку Національної поліції України на Одещині нейтралізовано учасників озброєної банди «Чібірдіна», яка впродовж 2016-2017 рр. вчиняла озброєні напади на пункти обміну валюти. У ході досудового розслідування доведено причетність до вчинення чотирьох епізодів у складі організованої групи. Установлено, що сума завданих злочинами матеріальних збитків склала 2,7 млн грн., вилучено 572,5 тис. грн., накладено арешт на майно на суму 3,3 млн грн. Стосовно учасників банди обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою); Сумська область (у 2017 р. на Сумщині затримано озброєну банду «Куделька», яка вчинила напад на домоволодіння громадян В. з метою заволодіння грошовими коштами в сумі 16 тис. дол. США. Учасникам банди обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Загалом протягом 2018 р. викрито та припинено діяльність 20 озброєних банд (стаття 257 КК України), що діяли на території м. Києва (7), Донецької, Запорізької та Київської областей (по 2),

Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Одеської, Сумської, Чернігівської та Чернівецької областей (по 1).

У правозастосовній діяльності під час кваліфікації злочинів, скоєних бандою, нерідко виникають проблемні питання, пов'язані з неоднозначним тлумаченням кримінально-правових ознак цього злочинного угруповання. Під час кваліфікації конкретних суспільно небезпечних діянь, що вчиняються організованою озброєною злочинною групою, створеною з метою здійснення нападів на громадян та організації, виникає проблема щодо визначення норми кримінального закону, яку потрібно застосувати у тому чи іншому конкретному випадку. У цьому зв'язку п. 26 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 від 23.12.2005 р. визначено, що «суди мають урахувати, що стаття 257 КК України, яка містить законодавче визначення поняття бандитизму, не передбачає ні якихось конкретних цілей вчинюваних бандою нападів як обов'язкової ознаки складу цього злочину, ні відповідальності за вчинення її членами під час нападу злочинних діянь, які утворюють самостійні склади злочинів (крім відповідальності за організацію банди, участь у ній та у вчинюваних нею нападах). Тому в таких випадках судам належить керуватися положенням статті 33 КК України, згідно з яким за сукупності злочинів кожен із них підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини КК України» [3]. Проте таким визначенням Постанова не конкретизує, які саме злочинні дії, що здійснюються членами банди у ході нападів, утворюють самостійні склади злочинів, а лише передбачає, що будь-які дії учасників банди, які законодавець закріплює як злочинні, мають розглядатися як самостійні злочини. Отже, не можуть бути кваліфіковані за сукупністю статті 257 КК України та статей КК України, які передбачають відповідальність за скоєння відповідних діянь, адже потребують окремої кваліфікації дії членів банди у процесі нападу з метою заволодіння чужим майном, поєднаного із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (розбій), вимога передачі чужого майна з погрозою насильства (вимагання), вбивство тощо. Оскільки озброєність є обов'язковою, конститутивною (атрибутивною) ознакою бандитизму, протиправне носіння, зберігання, придбання зброї, її ремонт, які здійснюються учасниками банди, не варто кваліфікувати нарівні з бандитизмом як скоєння самостійних злочинів. Також під час здійснення бандою інших протиправних діянь, крім нападів та придбання, зберігання зброї (наприклад, під час здійснення таємного викрадення чужого майна), необхідно брати до уваги наявність у діях членів банди сукупності

злочинів, які мають бути кваліфіковані окремо. У випадку відсутності сукупності злочинів виникає питання щодо надання переваги тій чи іншій нормі КК України.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши важливі питання щодо кваліфікації бандитизму, можна констатувати, що на сучасному етапі бандитизм є складною, соціально-негативною загальнонародською проблемою, яка потребує негайного розв'язання. З цією метою доцільним є Верховному Суду України своєю Постановою конкретизувати деякі питання практики застосування конкурентного законодавства під час розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями, зокрема детально регламентувати підходи щодо застосування конкуренції норм та визначити, якій із норм віддавати перевагу в конкретних випадках. Правильна кваліфікація та встановлення ознак, які характеризують бандитизм, надасть можливість уникнути помилок у слідчо-судовій практиці та ефективно протидіяти такому небезпечному злочину, як бандитизм.

Список використаних джерел

1. Голіна В. В. Кримінологічне забезпечення діяльності суб'єктів запобігання злочинності і боротьби з нею в Україні. Вісник кримінологічної асоціації України. Х.: ХНУВС. 2017. № 1 (15).

2. Про надання інформації. Лист Національної поліції України від 17.10.2018 р. № 1337\15\4\1-18.

3. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями. Постанова Пленум Верховного Суду України № 13 від 23.12.2005. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>